

ROZHLEDY

RICHARD PRAŽÁK

K PROBLEMATICE BIBLIOGRAFIE DÍLA JOSEFA DOBROVSKÉHO

Josef Dobrovský je jednou z osobností, které neustále přitahují pozornost badatelů nejen u nás, nýbrž i za hranicemi. Již v roce 1968 vydali Miloslav Krbeč a Miroslav Laiske u příležitosti VI. mezinárodního sjezdu slavistů bibliografickou publikaci *Josef Dobrovský II (Příspěvek k soupisu hlavní literatury o jeho díle a životě)*, Praha 1968; za dva roky poté uveřejnili první svazek této publikace *Josef Dobrovský I (Bibliographie der Veröffentlichungen von Josef Dobrovský)*, Praha 1970 (Facultas philosophica et paedagogica Universitatis Palackianae Olomucensis, Series slavica I).

Těmito dvěma publikacemi vrcholí v ČSSR dosavadní bibliografický zájem o tohoto světo-ově proslulého českého učenca, který má zakladatelský význam nejen pro slavistiku a bohemistiku, ale zasáhl svými pracemi pronikavě i do rozvoje indoeuropeistiky, ugrofinistiky, klasické filologie, historie a jiných oborů. Připomeňme z dosavadních bibliografií alespoň bibliografii V. Flajshanse obírající se bohatou literaturou k 100. výročí Dobrovského smrti v roce 1929 (Jubilejní Dobrovškiana, Časopis Národního musea 103, 1929, 70–173) či V. Bechyňové Literatura k 200. výročí narození Josefa Dobrovského, Slavia 23, 1954, č. 4 a Ž. Tyla, Žeň Jubilea Josefa Dobrovského 1753–1953, Naše řeč 37, 1954, č. 7–8, 38, 1955, č. 7–8. K nim připočtème Soupis korespondence Josefa Dobrovského od Miloslava Krbece ve Sborníku národního musea v Praze, řada C — Literární historie 4, 1959, č. 2–3, str. 45–96. Kromě těchto nejdůležitějších bibliografií existuje ovšem řada specializovaných bibliografií dílčích, často připojených i k důležitější monografické literatuře o životě a díle Josefa Dobrovského (soupis bibliografických dobrovškian nalezneme u M. Krbece a M. Laiskeho, Josef Dobrovský II, Praha 1968, str. 14–15).

Literatura o Dobrovském je dnes již zcela nepřehledná; jenom od roku 1953, kdy vyšel sborník příspěvků k 200. výročí Dobrovského narození Josef Dobrovský 1753–1953 (Praha 1953), byla vydána kromě populárně vědné monografie Machovcovy řada významných vědeckých monografií speciálního obsahu (jmenujme tu alespoň šíře filologicko historicky zaměřené práce: Ž. Svobodová, Dobrovský a německá filologie, Praha 1955, Rozpravy ČSAV, roč. 55, řada SV, seš. 2; V. Bechyňová, Josef Dobrovský a česká bulharistika, Praha 1963, Rozpravy ČSAV, roč. 73, řada SV, seš. 11; R. Pražák, Josef Dobrovský als Hungarist und Finno-Ugrist, Brno 1967, Spisy University J. E. Purkyně v Brně, Filosofická fakulta, sv. 122; M. Heřman, Josef Dobrovský a české příslownictví, Praha 1968) i dílčích závažných studií a edic korespondence. Recenzujeme-li zde bibliografii díla Josefa Dobrovského, připomeňme tu alespoň, že i o tento obor má u nás Josef Dobrovský nemalé zásluhy, jak svědčí zvláště obsáhlá stať J. Kábrta, Bibliografie v díle Josefa Dobrovského v Kábrtově knize Základy české obrozenské bibliografie, Praha 1967, str. 72–117.

Posuzovaná bibliografie Miloslava Krbece a Miroslava Laiskeho Josef Dobrovský I (Bibliographie der Veröffentlichungen von Josef Dobrovský), Praha 1970, obsahuje nejen vlastní práce Josefa Dobrovského (a to práce tištěné, činnost redakční i ediční), ale i nová vydání jeho děl, soubory i výběry jeho prací, překlady spisů a pojednání Dobrovského. Tento oddíl

doplňuje část Dubia, zahrnující práce, u nichž si tvůrci bibliografie nejsou autorství Dobrovského zcela jisti. Jde tu zejména o četné recenze v *Annalen der Literatur* (časté obměny názvu tohoto časopisu v letech 1802–1812 jsou uvedeny v posuzované bibliografii na straně 12) a v *Allgemeine Literatur-Zeitung*, vycházejících během let 1785–1803 v Jeně a pak od r. 1804 v Halle a v Lipsku. Zde uveřejňované recenze, jak svědčí např. mnou publikovaná recenze Gyarmathio spisu *Affinitas linguae Hungaricae cum linguis Fennicae originis demonstrata* z r. 1799, byly často spíše odborně vysoce fundovanými studiemi o nejrůznějších vědeckých problémech a dokládají šíři i hloubku vědění Dobrovského. Tak např. postřeh Dobrovského o příbuznosti samojedských jazyků s jazyky ugrofinskými a jejich důležitosti pro hláskoslovný vývoj ve zmíněné recenzi Gyarmathio je dnes východiskem k celému novému odvětví uraloaltaistiky, pěstovanému nejen v Maďarsku a v SSSR, nýbrž i v USA, Finsku, Švédsku aj. Gyula Décsy v cenné recenzi mé knihy *Josef Dobrovský als Hungarist und Finno-Ugrist* (viz *Ural-Altäische Jahrbücher*, B. 42, Heft 1–4, Wiesbaden 1970) správně upozornil na článek Julia von Farkase *S. Gyarmathi und die finnisch-ugrische Sprachvergleichung*, *Nachrichten der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, Philologisch-historische Klasse* 1948, Nr. 3, věnovaný rovněž ugrofinistickým studiím Dobrovského a jeho recenzí díla S. Gyarmathio. Tento článek byl mně i M. Krbeovi a M. Laiskemu neznám.

Mohu k tomu jen podotknout, že od té doby jsem na této problematice dále pracoval, a našel např. velmi zajímavý přehled výsledků ugrofinistického bádání, napsaný v maďarštině Ferencem Kállayem a uveřejněný v časopise *Kritikai Lapok* 1836, VI, str. 21–96, v němž Kállay nejen hovoří o zmíněné Dobrovského recenzi Gyarmathio z r. 1799, nýbrž podává i na svou dobu velmi záslužný a hodnotný rozbor ugrofinistických názorů Dobrovského i jeho učitele Augusta Ludwiga Schlözra v *Allgemeine nordische Geschichte* z r. 1770. Zabývá se však rovněž ugrofinistickými příspěvky Matěje Béla, Řehoře Dankovského (ten se pokoušel např. rozřešit původ slova *Lebedia*), P. J. Safarika aj. Jeho studie má význam i pro slavistiku, neboť Kállay v ní upozorňuje také na řadu neznámých nebo téměř neznámých děl, jako např. na *Laamosovichův* spis *Slavonische Sprachlehre*, Ofen 1795.

Bibliografie díla Josefa Dobrovského od M. Krbee a M. Laiského je velmi pečlivě sestavena a snad jen stáb odborníků by tu našel některé opomenuté tituly, z nichž bych upozornil např. na to, že v 2. sv. není uveden v oddíle korespondence můj příspěvek *Dobrovský József kapcsolatai Széchenyi Ferencel és Jankovich Miklóssal*, *Filológiai Közlöny* 1962, č. 3–4, který je maďarským překladem příspěvku uvedeného zde pod číslem 639 a obsahuje i maďarský překlad dvou nedatovaných dopisů Dobrovského Széchenyimu, list M. Jankoviche Dobrovskému z 11. 11. 1813 a odpověď Dobrovského z 22. 12. 1813. Za sporné pokládám zařazení Dobrovského podílů na *Österreichische Biedermanns-Chronik* (1784) mezi Dubia, ač jde podle mého soudu o vše plně prokázanou.

Pracné a neobyčejně cenné je seřazení všech drobných zpráv Dobrovského, často jen bibliografických zmínek, které dokládá šíři jeho zájmu a nově zvyrazňuje např. zájem Dobrovského o divadlo, který byl v literatuře o Dobrovském opomíjen a stál by jen na základě této bibliografie za samostatnou studií. Na počátku je Dobrovského zmínka o Steinsbergově kuse (v bibliografii je na straně 19 onysem uvedeno Steinberg) *Libussa*, *Herzogium in Böhmen* v *Böhmische Literatur auf das Jahr 1779*, po níž následují zmínky o Fischerových adaptacích Shakespeara pro pražskou scénu, a dalších německých kusech, hraných v Praze a v Brně. Českému divadlu, zdá se, Dobrovský zvláštní zájem nevěnoval. Výjimku tvoří zpráva o českých překladech Shakespeara z r. 1786, týkající se *Makbetha* a *Kupce benátského* (*Litterarisches Magazin von Böhmen und Mähren* 1786). Z bibliografie také náznorněji vyplývá obrovská erudice Dobrovského na poli staré české literatury, zejména kritické prohloubení Dobnerovy analýzy Hájka, pozornost dílu Balbinovu a mnoha jeho dalším souputníkům barokního období, Dalimilovi a českým kronikám od nejstarších dob až po 16. století, a to nejen kronikám katolickým, ale i protestantským (např. Kronyce české kališnického kněze Bohuslava Bilejovského z r. 1537), humanistické produkci, zvláště jagellonského období, ale i pozdějším výtvorům, mezi nimiž zaujímá zvláštní místo produkce slovanských humanistických děl, vydávaných v Německu (uveďme tu alespoň katechismus slovinského humanisty Primuse Trubara z r. 1561). Velkou pozornost věnoval Dobrovský přirozeně také našim tiskům reformacním, např. Optátové a Gzelově překladu *Nového zákona* v redakci Erasma Rotterdamského, vydanému r. 1533 v Náměšti nad Oslavou.

Při přehlížení bibliografie prací Dobrovského vynikne i jeho vřelý zájem o josefinismus (nakolik šlo o zájem kritický ukázal jsem ve své studii *Dobrovský a Kazinczy*, *SPFFBU* 1971, D 17–18). Zvláštní pozornost věnoval Dobrovský českým překladům děl předních rakouských josefinistů, např. K. H. Seibta, obsáhlé německé i české literatuře o Josefu II., jakož i pracím předních josefinistů Steplinga, Sonnenfelse, Zippcho, Rautenstraucha aj. Velmi

se zajímal o tzv. toleranční literaturu. Kromě oficiálních josefínských dokumentů (Haye upod.) zabýval se náboženskou spisbou českých evangelických církví, kde nezapomíná ani na česká díla maďarských reformovaných pastorů u nás po vydání tolerančního patentu, např. na díla Jánose Véghe, Sámuela Szalaye aj. Jako stoupenec náboženské tolerance uvítal Dobrovský také vydání děl známého průkopníka reformního katolicismu L. A. Muratoriho.

Z probírané bibliografie vyplyne rovněž šíře slavistických zájmů Josefa Dobrovského, jeho neobyčejné znalosti literatury polské, ruské, ale i slovenské, lužickosrbské a jihoslovanské. Dobrovský znal díla propagátora litevštiny Xavera Boluse (recenzoval je ve Slovance r. 1815), díla srbských buditelů Luciana Mušického (a ne Nušického, jak je chybně uvedeno na str. 94), Jovana Muškatiroviće, Savy Lazareviće, Athanasia Stojkoviće aj. (Slovanka z r. 1814), lužickosrbskou literaturu počátku 19. století, edice slovinských lidových písní z téhož období, produkci bernolákavečů atd. Jeho recenze Kotljarevského *Aeneidy* ve Slovance z roku 1814 je pokládána za počátek novodobých česko-ukrajinských literárních styků (srov. vědecko-bibliografický sborník *Sto padesát let česko-ukrajinských literárních styků*, Praha 1968). A to již nehovoříme o pozornosti, již se dostalo ze strany Dobrovského slovanské jazykovědě, která je přirozeně známa daleko více. Dobrovský sledoval pravidelně také vydávání knih v slovanských jazycích (např. v slaveno-srbštině) ve Vídni, Budíně a Benátkách, jak o tom svědčí např. jeho zpráva o dílech *Übersicht der Editionstätigkeit von Stefan Novaković und den in Wien, Ofen, Wenedig herausgegeben Büchern, Verzeichniss der Slavo-Serbischen und Wallachischen Büchern* aj. ve Slovance r. 1814.

Při tom všem stačil ještě Dobrovský zachytit významná národohospodářská díla, naznačující již nově buržoasní tendence — jako v případě Faumontova spisu přeloženého do němčiny pod názvem *Merkwürdige Schriften von der Freyheit des Handels* (*Litterarisches Magazin von Böhmen und Mähren* 1786, str. 108), sledovat dále rovněž odborná díla matematická, lékařská atd. Většinu svých recenzí a zpráv napsal Dobrovský kolem třicátého věku svého života, dříve nežli se soustředil na svá velká díla jazykovědná.

Cenu a význam posuzované edice, jež nám zachycuje v takové šíři doklady o obrovské tvůrčí činnosti českého vědeckého génia, nelze slovy dosti dobře vyjádřit. Přesto se ovšem ani tato velezáslužná práce nemohla vyhnout drobným nedostatkům. Tak např. za chybu pokládám, že při uvádění děl recenzovaných Dobrovským, či jím alespoň bibliograficky zmíněným, někde autoři uvádějí místo a rok vydání, jinde nikoliv, a těžko říci, jakého principu se přitom přidržují. Není také správné, že korespondenci Dobrovského, zmíněnou na okraji jeho ostatních děl či překladů jeho prací, neuvádějí autoři znovu v oddíle korespondence, alespoň ne důsledně. Tak např. není na straně 170 zmíněn list J. P. Köppena Dobrovskému z 15. července 1826 (viz *Časopis českého musea* I, 1827, str. 83—84). Výjimečně setkáváme se s prepisy (či snad jen tiskovými chybami) při psaní jmen. Např. s Dobrovského soudem o Anonymově kronice uherské v *Jahrbücher der Literatur* z r. 1827 nepolenizoval o rok později v maďarském časopise *Tudományos Gyűjtemény Georg von Fejér, nýbrž Fejér*, známý uherský historik a diplomatik.

Celkově třeba ovšem říci, že bibliografie Dobrovského a jeho korespondence od Miloslava Krbce a Miroslava Laiskeho je dílem úctyhodným, naší dosud největší a nejlepší bibliografií patriarchy slavistiky, která přináší obrovské množství materiálu a je nezbytnou pomůckou pro každého badatele nejen o Dobrovském, ale i o celém jeho období, a to i v těch odvětvích, do nichž Dobrovský zasáhl třeba jen dílčím způsobem. Navíc tato bibliografie je pramennou studnicí ke studiu dějin celého našeho obrození, k poznání vývoje divadla v českých zemích, dějin staré české literatury, k dějinám slavistiky atd.